

سواد اطلاعاتی در جامعه چندفرهنگی: نقش کتابخانه‌ها در بلغارستان امروز^۱

اوجنیا رسینوا و جورجنا نازارسکا^۲

مترجم:

فاطمه شیخ‌شعاعی

دانشجوی دکتری علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه تهران
fashoaei@razi.tums.ac.ir

چکیده

این مقاله با هدف ایجاد سواد اطلاعاتی برای اقلیت‌های قومی و مهاجران به بررسی منابع کتابخانه‌های عمومی در بلغارستان امروزی می‌پردازد. اهداف مقاله عبارت است از: تحلیل مهارت‌ها و شایستگی‌های مورد نیاز اقلیت‌ها برای سواد اطلاعاتی، بررسی چارچوب قانونی موجود، و توصیف بهترین عملکردهای کتابخانه‌های بلغارستان. این مقاله پیش‌نویس راهبردی برای دستیابی به سواد اطلاعاتی اقلیت‌ها و مهاجران در بلغارستان را با تأکید بر نقش کتابخانه‌ها ارائه می‌کند. مهم‌ترین نکات این پیش‌نویس عبارت است از: برنامه‌ریزی راهبردی و تأمین منابع مانند فعالیت‌های قانون‌گذاری، منابع سرمایه‌گذاری، نقش مسئولین محلی و دولتی در مشارکت با سازمان‌های مردم‌نهاد، معرفی فناوری اطلاعات، و توسعه منابع انسانی.

مقدمه

این مقاله با هدف ایجاد سواد اطلاعاتی برای اقلیت‌های قومی و مهاجران به بررسی منابع کتابخانه‌های عمومی در بلغارستان امروزی می‌پردازد. در این مقاله مهارت‌ها و شایستگی‌های مورد نیاز اقلیت‌ها برای سواد اطلاعاتی مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ چارچوب قانونی موجود بررسی

---

1. Information literacy in a multicultural society: the role of libraries in present Bulgaria
2. Evgenia Rusinova & Georgeta Nazarska

می‌شود؛ بهترین عملکردهای کتابخانه‌های بلغارستان توصیف می‌گردد؛ و طرح پیش‌نویس راهبردی برای دستیابی به سواد اطلاعاتی اقلیت‌ها و مهاجران ترسیم می‌شود.

بلغارستان امروزی به‌عنوان یک جامعه چندفرهنگی: اقلیت‌های قومی و مهاجران

در حدود یک چهارم جمعیت بلغارستان در حال حاضر، اعضای اقلیت‌های قومی سنتی بوده و عبارتند از ترک‌ها، رومانیایی‌ها^۱، ارمنی‌ها، یهودی‌ها، روس‌ها، وال‌اچیان‌ها^۲، و دیگران. بزرگ‌ترین اقلیت، ترک‌ها هستند (۹/۴ درصد، ۷۴۶۶۶۴ نفر) که بیشتر در شمال شرق و جنوب شرقی بلغارستان زندگی می‌کنند. دومین اقلیت بزرگ قومی رومانیایی‌ها هستند (۴/۶ درصد، ۳۷۰۹۰۸ نفر طبق آمارهای رسمی و در حدود ۷۰۰ هزار نفر طبق منابع غیررسمی) که در سرتاسر کشور پراکنده بوده و عمدتاً در شهرها زندگی می‌کنند و به‌خاطر اختلافات فرهنگی و زبانی درونی در سرتاسر نواحی جغرافیایی پخش شده‌اند. کمترین‌ها در بین این جوامع فرهنگی، روس‌ها، یهودی‌ها، ارمنی‌ها، وال‌اچیان‌ها، ساراکاتسانی^۳ (کاراکاچان‌ها^۴)، تاتارها و گروه‌های دیگر هستند که در سراسر بلغارستان پراکنده‌اند. آنها به‌لحاظ اجتماعی از همه حقوق شهروندی و آزادی برخوردارند. در دوره بعد از کمونیسم، اقلیت‌های موجود انجمن‌های فرهنگی، نشریات و مؤسسات دیگر خود را ایجاد یا مجدداً بازسازی کردند (چیچیکووا^۵ ۱۹۹۹؛ تومووا^۶ ۱۹۹۵).

قانون اساسی سال ۱۹۹۱ همراه با قوانینی خاص، بلغارستان را به‌عنوان یک دولت ملی تصویب کرد، کشوری که در آن هیچ اقلیت ملی قانونی با حقوق گروهی وجود ندارد. به‌لحاظ حقوقی، شهروندان بلغارستانی که زبان مادری آنها بلغاری نیست از همه حقوق شهروندی از جمله حق تحصیل

1. Roma
4. Karakachans

2. Wallachians
5. Chichikova

3. Sarakatsani
6. Tomova

برخوردارند. در سال ۱۹۹۹، مجلس «چارچوب کنوانسیون حمایت از اقلیت‌های ملی»^۱ را تصویب نمود و در ۲۰ سال گذشته، قوانین بنیادی حمایت‌کننده از حقوق اقلیت‌های فرهنگی را پذیرفته است. در حالی که قانون تحصیلات عمومی^۲ سال ۱۹۹۱، مدارس را با دو نوع عمومی (شامل ملی، سازمانی و شهری) و خصوصی به رسمیت می‌شناسد ولی از مدارس اقلیت‌های قومی اسمی نمی‌برد. در این مدارس دانش‌آموزان به زبان مادری‌شان تحصیل می‌کنند. این اقلیت‌ها اگر بخواهند می‌توانند مدارس خصوصی تأسیس نمایند. این قانون، زبان مادری را به‌عنوان موضوعی انتخابی در سطوح تحصیلی اول تا هشتم در نظر گرفته و چهار ساعت در هفته تدریس می‌شود. اصلاحات و تجدیدنظرهایی که بر روی این قانون صورت گرفته، آموزش پیش‌دبستانی اجباری برای بچه‌های همه گروه‌های اقلیت‌ها را در نظر گرفته است. قوانین مربوط به سطوح برنامه‌های آموزشی و حداقل‌های تحصیلات عمومی^۳ (۱۹۹۹)، آموزش زبان مادری را از یک موضوع انتخابی به یک موضوع اختیاری با بودجه دولتی تغییر داد که در سطوح تحصیلی اول تا دوازدهم آموزش داده می‌شود. قانون حمایت در برابر تبعیض^۴ (۲۰۰۳)، از شهروندان بدون توجه به اصل و نصب، نژاد، جنسیت، مذهب، و ویژگی‌های فرهنگی محافظت می‌کند (دی‌کوا^۵ ۲۰۰۰؛ نونو^۶).

در سال‌های اخیر، دولت بلغارستان مقرراتی را برای نظارت بر آموزش اقلیت‌ها به تصویب رسانده است. این مقررات شامل موارد زیر می‌باشد: قوانینی برای کاربرد قانون تحصیلات عمومی (۱۹۹۹)؛ چارچوب برنامه‌ای برای ادغام رومانیایی‌ها در جامعه بلغارستان (۱۹۹۹-۲۰۰۹)؛ راهبرد ملی برای توسعه بلغارستان به لحاظ جمعیت‌شناختی (۲۰۰۶-۲۰۲۰)؛ برنامه ملی برای شمول رومانیایی‌ها، ۲۰۰۵-۲۰۱۵ (۲۰۰۸)؛

1. Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM, 1999)

2. Public Education Act

3. Laws on Level of Education and General Education Minimum and Curriculum

4. Law on Protection against Discrimination

5. Deykova

6. Nunev

دستورالعمل‌هایی برای ادغام بچه‌ها و دانش‌آموزانی از اقلیت‌ها (۲۰۰۲)؛ دستورالعمل‌هایی برای تحصیل بچه‌هایی با نیازهای آموزشی خاص و یا بیماری‌های مزمن (۲۰۰۲)؛ راهبرد ادغام تحصیلی بچه‌ها و دانش‌آموزان اقلیت‌های قومی (۲۰۰۴، اصلاح شده در ۲۰۱۰)؛ برنامه ملی برای آموزش پیش‌دبستانی و دبستانی، ۲۰۰۶-۲۰۱۵ (۲۰۰۶)؛ برنامه توسعه آموزش، علم و جوانان حزب «جرب»^۱ (۲۰۰۹)؛ مقررات همگون‌سازی زبان ادبی بلغارستان (۲۰۰۹)؛ دستورالعمل‌هایی برای اجرا و اعمال بودجه‌های تفویض شده (۲۰۰۹)؛ و فهرستی از مدارس حمایت شده و تخصیص بودجه تکمیلی آنها (۲۰۰۹).

در دهه ۱۹۹۰، تعدادی کارشناس آموزشی تحصیل به‌زبان مادری در زبان‌های عبری، ارمنی، ترکی، و رومانیایی (۱۹۹۲) و کارشناس ادیان (مسیحیت و اسلام) در سازمان مرکزی و در هیئت‌های بازرسی آموزشی در نواحی محلی تعیین شدند. در حال حاضر، کارشناسانی با اصلیت اقلیت‌های قومی (ارمنی‌ها، یهودی‌ها، رومانیایی‌ها، و ترک‌ها) در بخش‌های مختلف وزارتخانه مشغول کار هستند. بخش ویژه‌ای در زمینه دستیابی به آموزش و محیط‌های آموزشی تأسیس شده است. همچنین مرکزی برای ادغام آموزشی بچه‌ها و

دانش‌آموزان اقلیت‌های قومی (۲۰۰۵) و نیز یک شورای مشورتی برای این منظور (۲۰۰۴) ایجاد گردیده است.

در دهه ۱۹۹۰، زبان مادری به‌عنوان موضوعی اختیاری در دبیرستان‌ها معرفی شد. این در حالی است که تحصیل به‌زبان مادری در سطح پیش‌دبستانی هنوز ارائه نشده و اخیراً تلاشی برای این منظور صورت گرفته است. بعضی از مهدکودک‌ها که به‌صورت آزمایشی این طرح را اجرا می‌کنند، تحت حمایت سازمان‌های مردم‌نهاد هستند. این مهدکودک‌ها، برای مثال، به گروه‌هایی از بچه‌های ارمنی و یهودی در صوفیه خدمات ارائه می‌کنند.

وظایف اصلی در این سطح بر جمعیت رومانیایی متمرکز شده است. هدف مسئولین آموزشی بلغارستان این است که بچه‌های رومانیایی را از محله‌های قومی‌شان جدا کرده و آنها را در مهدکودک‌های مختلط با گروه‌های دیگر و تحت آموزش به‌زبان بلغاری قرار دهند تا آنها را برای کلاس اول آماده سازند. اگر چه در این زمینه کارهای خوبی انجام شده (برای مثال بنیاد بهت رومانی^۱ در سال ۲۰۰۲ در شهر ساموکو^۲)، ولی اولویت کاری پیدا نکرده است. مدیران مدارس و والدین بلغاری نسبت به پذیرش بچه‌های رومانیایی در مهدکودک‌های مختلط بی‌میل هستند. بنابراین معلمان دریافته‌اند که سازگاری بچه‌های رومانیایی با مهدکودک‌های مختلط تجربه سختی است و این بچه‌ها وقتی وارد کلاس اول می‌شوند، به‌زبان بلغاری صحبت نمی‌کنند.

دسترسی اقلیت‌ها به مدارس عمومی آزاد است. آنها برای اینکه به‌زبان مادری آموزش ببینند باید به مدیر مدرسه درخواست بدهند و حداقل یک گروه هشت نفره تشکیل دهند. در سال‌های ۱۹۹۱-۲۰۰۱ زبان مادری گزینه انتخابی برای آموزش بود و تنها در سطوح سال اول تا چهارم (مقطع ابتدایی) تدریس می‌شد و به میزان زیادی به وجود بودجه از طرف شهرداری‌ها و درخواست مدیران مدارس بستگی داشت. از سال ۲۰۰۱، آموزش زبان مادری گزینه اختیاری است و آموزش به این زبان مقاطع اول تا سال دوازدهم را در بر می‌گیرد. این آموزش ۴ ساعت در هفته است و بودجه آن از مدرسه تأمین می‌شود. آموزش موضوعات دیگر به‌زبان بلغاری است.

در حدود ۱۹/۵ درصد از بچه‌های ترک (۲۳۰۰۰ نفر) زبان مادری‌شان را در مدرسه آموزش می‌بینند. آموزش به‌زبان مادری با مدارک دولتی و منابع آموزشی مستند صورت می‌گیرد. بیشترین تعداد دانش‌آموزانی که زبان مادری‌شان را تحصیل می‌کنند در شهرهای کاردجلی^۳، شومین^۴، رازگرد^۵،

1. Romani Baht Foundation
4. Shoumen

2. Samokov
5. Razgrad

3. Kardjali

بورگاس^۱، هاسکووو^۲، روز^۳، و سیلیسترا^۴ زندگی می‌کنند. این آموزش با مشکلاتی نیز مواجه است. بسیاری از دانش‌آموزانی که در خانه به‌زبان بلغاری صحبت نمی‌کنند، قادر نیستند از عهده برنامه آموزشی برآیند و بزودی مردود شده یا اینکه به مدارس خاص فرستاده می‌شوند. تعداد معلمانی که به‌زبان ترکی تدریس می‌کنند به‌خاطر مهاجرت آنها به ترکیه در دهه ۱۹۹۰ در حال کاهش است. زبان ترکی توسط معلمان غیرمتخصص که بازآموزی شده‌اند، تدریس می‌شود. بعضی از مدیران و معلمان مدارس که دارای اصالت بلغاری هستند، بچه‌ها را تشویق می‌کنند که در گروه‌های زبان‌های خارجی دیگر وارد شوند، اما بچه‌هایی را که علاقه‌مند به تحصیل زبان ترکی هستند، مستثنی می‌سازند. مسئولان مدارس بر فرایند ثبت‌نام نظارت نمی‌کنند (دی کوا ۲۰۰۰؛ مهمد^۵ ۲۰۰۲).

فقط یک درصد از بچه‌های رومانیایی، زبان مادری‌شان را در مدرسه آموزش می‌بینند. این موضوع با این حقیقت در ارتباط است که ۶۲ درصد بچه‌های رومانیایی به‌دلایلی مانند فقر، نبود علاقه، فقدان انگیزه والدین یا ازدواج زودهنگام به مدرسه نمی‌روند. در حدود ۷۰ درصد دانش‌آموزان این اقلیت به مدارس مجزای اقلیتی در محله‌های خود یا مدارس خاص (مؤسسات ویژه آموزش بچه‌های ناتوان) می‌روند که در آنها سطح آموزش پایین است. این نوع مدارس بیش از ۲۰ درصد کل مدارس بلغارستان را تشکیل می‌دهند. فقط ۶/۱ درصد از بچه‌های رومانیایی علاقه خود را به تحصیل زبان رومانیایی به‌عنوان زبان مادری اعلام کرده‌اند. ۶/۸ درصد از بچه‌های رومانیایی مسلمان ترجیح می‌دهند که در کلاس‌های زبان ترکی به‌جای رومانیایی ثبت‌نام کنند. مشکلات اصلی تدریس به‌زبان رومانیایی به‌عنوان زبان مادری عبارت است از: وجود مدارس غیرمختلط، فقدان سازوکارهایی برای شمول اجتماعی، دسترسی نابرابر به آموزش، مردودی‌ها و ترک تحصیل‌های زودهنگام، و فقدان معلمان و کتاب‌های درسی. به‌جای

1. Bourgas

2. Haskovo

3. Rouse

4. Silistra

5. Mehmed

تدریس رومانیایی به‌عنوان زبان مادری در بعضی از مدارس، مطالعه فرهنگ عمومی رومانی به‌عنوان موضوع انتخابی تدریس می‌شود. این درس تعداد قابل ملاحظه‌ای از بچه‌ها را جذب می‌کند (نونو ۲۰۰۸).

در حال حاضر ۸۵۰ دانش‌آموز در حال یادگیری زبان عبری هستند. همه این‌ها یهودی نیستند چون همه والدین می‌توانند بچه‌هایشان را در کلاس آموزش زبان عبری ثبت‌نام کنند. از سال ۱۹۸۹، اسرائیل و بنیاد لادر رونالد^۱ بر روی آموزش زبان و فرهنگ یهودی در یکصد و سی و چهارمین مدرسه ابتدایی در صوفیه سرمایه‌گذاری کرده‌اند. در این مدرسه، هم یهودی‌ها و هم بلغارها در حال تحصیل هستند. بعضی از موضوعات به‌زبان عبری آموزش داده می‌شود و برنامه‌هایی برای توسعه و تبدیل این مدرسه به دبیرستان وجود دارد. مسائل اصلی که این آموزش با آن مواجه است عبارت است از: تعداد کم بچه‌ها به‌خاطر مهاجرت دائم به اسرائیل، و کمبود کتاب‌های درسی (لوی^۲ ۲۰۰۳).

امروزه ۲۸۶ دانش‌آموز در صوفیه و پلوودیو^۳ زبان ارمنی را آموزش می‌بینند. بسیاری از ارمنی‌ها به‌زبان خودشان صحبت نمی‌کنند و این به کمبود معلمان آموزش‌دیده منجر شده است. مشکلات مشابهی که آموزش این زبان نیز با آن مواجه است عبارت است از: تعداد کم بچه‌ها، کیفیت نامناسب تدریس، و فقدان کتاب‌های درسی.

زبان رومانیایی به‌عنوان گزینه‌ای اختیاری در مدارس آزاد و تخصصی تدریس می‌شود که با مطالعه عمیق این زبان در صوفیه (۱۹۹۹) همراه است. در حدود دو سوم دانش‌آموزان رومانیایی هستند. بقیه دانش‌آموزان این زبان را به‌عنوان یک زبان خارجی یاد می‌گیرند. والاهیان^۴ که عمدتاً در کنار رودخانه‌های دانوب و تیموک^۵ زندگی می‌کنند، این زبان را به‌عنوان زبان مادری خود یاد نمی‌گیرند.

1. Ronald Launder Foundation
4. Wallahians

2. Levy
5. Timok

3. Plovdiv

زبان یونانی به‌عنوان زبان مادری به‌صورت گزینه‌ای اختیاری در سلیون^۱ تدریس می‌شود، جایی که بچه‌های ساراکاتسانی (کارااکاچان‌ها) در حال تحصیل هستند.

در طول دهه گذشته تغییر و تحولاتی در حوزه مهاجرت به وجود آمده است. بلغارستان از یک کشور یکدست به یک کشور مهاجرپذیر تبدیل شده است. بسیاری از مهاجران از خاورمیانه، آسیای مرکزی، و آفریقا به بلغارستان آمده و مستقر شده‌اند. بعضی از این مهاجران اقامت دائم و بقیه اجازه موقت دارند و تعداد کمی هم پناهنده هستند. مسئله شمول اجتماعی آنها در حال حاضر در دستور کار ملی است. مسئولان معتقدند که این مسئله می‌تواند از طریق آموزش زبان رسمی بلغارستان به مهاجران برطرف شود.

امروزه جامعه بلغارستان چنداقلیتی است و به تدریج به یک جامعه چندفرهنگی تبدیل می‌شود. ملی‌گرایی سیاسی در حال جایگزینی با ملی‌گرایی قومی بوده و راهبردهای ادغام اجتماعی برای همه گروه‌های جامعه در حال ایجاد است.

اقلیت‌های قومی و مهاجران در کتابخانه‌های عمومی بلغارستان: سواد و مطالعه

اقلیت‌های بلغارستان در موارد گوناگونی مانند تعداد جمعیت، موقعیت‌های شغلی، سطح تحصیلات، و سنت‌ها و هم‌چنین سواد با هم تفاوت دارند. گروه‌های اقلیتی کوچکی مانند روس‌ها، ارمنی‌ها و یهودی‌ها، کتابخانه و مؤسسات فرهنگی خاص خود را دارند. نرخ باسوادی این گروه‌ها بالا است (در حدود ۱۰۰ درصد). این موضوع باعث شده که آنها به‌طور کامل به هر دو زبان رسمی و مادری مسلط باشند.

یهودی‌ها و ارمنی‌ها، به‌زبان بلغاری به‌منزله زبان اصلی صحبت می‌کنند. ترک‌ها به‌عنوان یک گروه متراکم در شمال شرق و جنوب شرقی بلغارستان زندگی می‌کنند. اغلب جمعیت این نواحی را ترک‌ها تشکیل

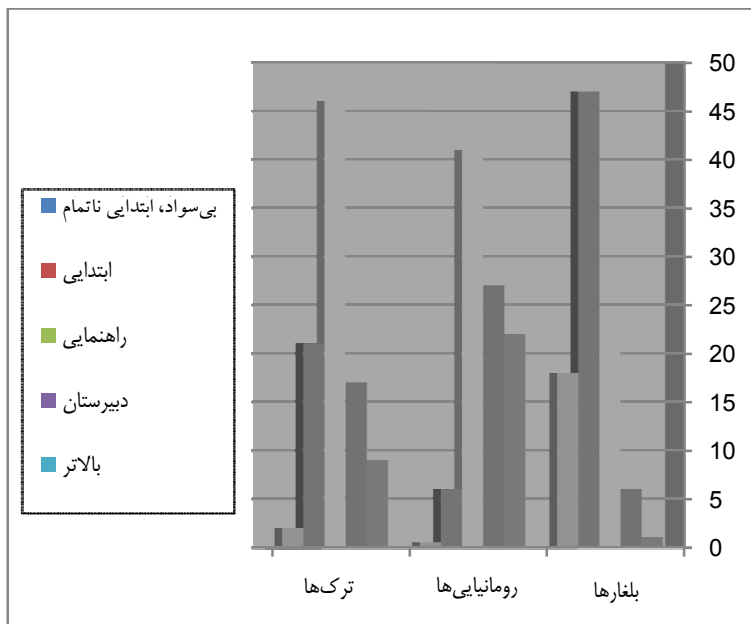
1. Sliven

می‌دهند. این گروه نیز دو زبانه هستند، اما سطح توانایی آنها در استفاده از زبان بلغاری متفاوت است. کسانی که در نواحی ترک‌نشین زندگی می‌کنند، عمدتاً به زبان ترکی صحبت می‌کنند و در ارتباط برقرار کردن و نوشتن به زبان بلغاری مشکل دارند. سطح سواد این گروه به‌طور متوسط پایین‌تر از گروه‌های اقلیتی دیگر است.

اقلیت رومانیایی سطح سواد و تحصیلات پایینی دارند و دانش آنها از زبان ادبی بلغارستان ضعیف است و مهارت خواندن ندارند.

آنها مدرسه را در مقطع ابتدایی ترک می‌کنند. علت آن سنت‌های فرهنگی، نگرش منفی والدین نسبت به تحصیل، فقر، دوری از مراکز آموزشی، و ازدواج زودهنگام است. در مقایسه با اقلیت‌های دیگر، این گروه سطح سواد و درجه تحصیلی پایین‌تری دارند.

کتابخانه‌های عمومی در بلغارستان امروزی و جامعه چندفرهنگی آن: چالش‌ها، ابتکارات، و موفقیت‌ها

نقش کتابخانه‌های عمومی و محلی در وضعیت کنونی بسیار مهم است. اگر چه این کتابخانه‌ها می‌توانند منابع اطلاعاتی را تهیه کنند و امکان استفاده از آنها را فراهم آورند، اما چنین استفاده‌ای وابسته به عوامل سیاسی، فرهنگی و اجتماعی است.

اول از همه اینکه، ارائه خدمات کتابخانه‌ای به گروه‌های اقلیتی، مهاجران و پناهنده‌ها بسیار کم‌ارزش تلقی می‌شود و عملاً در دستور کار کتابخانه‌ها قرار ندارد. این وضعیت با مشکلات و گرفتاری‌هایی ارتباط پیدا می‌کند که کتابخانه‌ها از سال ۱۹۸۹ به بعد با آن مواجهند. نقاط ضعف این وضعیت کتابخانه‌ها به‌طور مکرر در مطالعات گوناگون خاطر نشان شده است (گراشکینا^۱ ۲۰۰۹؛ هاریزانوا^۲ ۲۰۱۰). این مطالعات نشان می‌دهد که:

- هیچ سیاست دولتی در حوزه کتابخانه‌ها وجود ندارد؛
- هیچ حمایت و پشتیبانی از کتابخانه‌ها از سوی مسئولان دولتی و محلی صورت نمی‌گیرد؛
- هیچ سازمان یا نهادی متولی هماهنگی فعالیت‌های کتابخانه‌ها نیست و آنها را به مسئولان وقت ارائه نمی‌کند؛
- کاهش شدیدی در بودجه کتابخانه‌های کشور اتفاق افتاده است؛
- اجرای فناوری‌های اطلاعاتی جدید در کتابخانه‌ها بی‌نهایت کند و دشوار است؛
- شبکه کتابخانه ملی که قبل از دهه ۱۹۹۰ وجود داشت، تقریباً مختل شده و ارتباطات بین کتابخانه‌ها از میان رفته است؛
- به‌صورت منطقه‌ای هیچ شرایطی در رابطه با سطح و شرایط تحصیلات کارکنان کتابخانه‌ها به‌کار گرفته نمی‌شود؛

• قوانین موجود در رابطه با کتابخانه‌ها عمدتاً به تأمین منابع مالی مربوط است؛

• تصویر و وجهه سطح پایینی از کتابخانه‌ها در بین عموم وجود دارد؛

• بینش و بصیرت در بین کتابداران حرفه‌ای دیده نمی‌شود؛

• جامعه کتابداری هنوز موضوع چندفرهنگی را قبول نکرده و به رسمیت نشناخته است.

وضعیت کلی حوزه کتابداری بعضی از نویسندگان را تشویق می‌کند که جمله زیر را بیان کنند: «حق دسترسی برابر و رایگان به خدمات و منابع اطلاعاتی کتابخانه‌ها نقض می‌شود و این مستلزم تنظیم دوباره سیاست ملی در این زمینه است» (هاریزانوا ۲۰۱۰).

دوم اینکه، جامعه بلغارستان امروزه هنوز نگرش‌های کلیشه‌ای و منفی نسبت به رومانیایی‌ها را حفظ کرده است. همه گروه‌های اقلیتی دیگر به شدت از طرد اجتماعی آنها حمایت می‌کنند. در طی ۲۰ سال گذشته همیشه شاهد کم‌کاری اراده سیاسی در رابطه با مشکلات رومانیایی‌ها بوده‌ایم. هم‌زمان، دولتمردان توجه کمی به تحصیل گروه‌های اقلیتی دیگر داشته‌اند. این به‌خاطر فرایندهای جذب و همگون‌سازی در بین یهودی‌ها، ارمنی‌ها و ادغام نسبتاً موفق ترک‌ها است.

سوم اینکه، دسترسی به منابع اطلاعاتی درباره تاریخچه و فرهنگ اقلیت‌ها نسبتاً مناسب است. صندوق کتابخانه‌های عمومی^۱ کتاب‌ها، مقاله‌ها، زندگینامه‌ها، فیلم‌نامه‌ها، و موارد منتشرشده دیگر توسط اقلیت‌های قومی قبل از سال ۱۹۸۹ را نگهداری می‌کند. برای مثال، در بین سال‌های ۱۸۸۵-۱۹۴۴، ۳۴۸ کتاب چاپی به زبان ارمنی منتشر شده است، در حالی که در بین سال‌های ۱۹۴۵-۱۹۸۹ تنها ۱۲ مورد از این نوع وجود داشته است. این کتاب‌ها، قوانین، مقررات و گزارش‌های متعلق به مدارس و سازمان‌های اجتماعی، فرهنگی، ورزشی و سیاسی ارمنی‌های مختلف بوده است.

مجموعه‌های ارزشمندی از نشریات ادواری که توسط اقلیت‌های قومی (ترک‌ها، یهودی‌ها، ارمنی‌ها، و روس‌ها) منتشر شده، در کتابخانه‌های عمومی نگهداری می‌شوند. برای مثال نشریات ادواری ترک در بلغارستان (۱۸۷۸-۱۹۹۶) شامل ۱۴۵ عنوان است. همه انتشارات ترکی بعد از سال ۱۹۴۴ به زبان لاتین هستند.

در طول ۲۰ سال گذشته علاقه به موضوعات مهاجرت و اقلیت‌های قومی افزایش یافته و تا کنون بیش از ۲۰۰۰ عنوان جدید (تک‌نگاشت، فهرست، مجموعه، فرهنگ لغت، راهنما و موارد دیگر) منتشر شده است. این عناوین به موضوعاتی مانند حقوق اقلیت‌ها، سیاست‌های دولت، زندگی مشترک اقلیت‌ها با جمعیت اکثریت، تبعیض و نژادپرستی، مهاجرت، مذهب، ادبیات عامه، هویت، میراث فرهنگی، و موارد دیگر می‌پردازند. بسیاری از این انتشارات به زبان بلغاری هستند، اما بعضی از آنها نیز به زبان اصلی منتشر شده‌اند.

اقلیت‌های قومی بلغارستان همچنین می‌توانند منابع مفیدی را در وب پیدا کنند. این‌ها، وبسایت‌های سازمان‌ها، کنیسه‌ها، کلیساها، و موزه‌ها یا وبسایت‌هایی هستند که اطلاعات توریستی یا تاریخی خلاصه‌ای دارند. نمونه‌های خوبی از این وبسایت‌های جوامع یهودی و ارمنی عبارتند از: «انجمن نیکوکاری عام ارمنستان- صوفیه»^۱، «انجمن مدارس ارمنی هواگیمیان استپانوس»^۲، «انجمن خیریه ارمنی هوم»^۳، کنیسه صوفیه^۴، سازمان یهودی «شالوم»^۵ در بلغارستان.

خدمات کتابخانه‌ای برای نمایندگان گروه‌های اقلیت‌ها، مهاجران، و پناهندگان وظیفه‌ای است که به‌زحمت در بعضی برنامه‌ها و پروژه‌های

1. Armenian General Benevolent Union-Sofia (<http://www.agbubg.org>)

2. Stepanos Hovagimyan Armenian School Association (AUS) – Sofia (<http://www.aus-bg.com>)

3. the HOM Armenian Charity Association (<http://www.arsbg.org/>)

4. (<http://www.sofiasynagogue.com/>)

5. Shalom (<http://www.shalom.bg>)

عمومی ارائه می‌شود. البته این موضوع در بعضی برنامه‌ها و پروژه‌ها وجود دارد و هدف آنها تبدیل خدمات کتابخانه‌های عمومی به مراکز اجتماعی است. این پروژه‌ها توسط اتحادیه دست‌اندرکاران کتابداری و اطلاع‌رسانی بلغارستان^۱ پیشنهاد شده است (که در ۲۰۰۹ به انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی بلغارستان بی‌ال‌آی‌ای^۲ تغییر نام داد). حرکت مثبتی که در این جهت صورت گرفته مشارکت بین بی‌ال‌آی‌ای و سازمان‌های کتابداری آمریکا است. این حرکت که توسط گروهی از کتابداران آمریکایی و بلغارستانی شروع شد، مدلی است که توان بالقوه برای جلب توجه کتابخانه‌های عمومی و مراکز اطلاع‌رسانی به سمت مسائل جوامع اقلیتی را دارد و متعاقباً این مسئله که آنها مؤسسه‌هایی در یک جامعه چندفرهنگی می‌باشند، برای آنها روشن شد.

قطعه‌نامه کنفرانس ملی در زمینه مسئولیت اجتماعی کتابخانه‌های عمومی و نقش آنها در یک جامعه مردم‌سالار^۳ که در ماه سپتامبر سال ۲۰۰۳ برگزار شد، نقش مهم کتابخانه‌های عمومی محلی را برجسته می‌سازد. قطعه‌نامه بیان می‌کند که: «در اکثریت قریب به اتفاق شهرستان‌های کوچک در بلغارستان، کتابخانه‌های عمومی تنها مراکزی هستند که فعالیت آنها، شامل عملکردهای فرهنگی، آموزشی و اطلاعاتی است» (Social Responsibility, 2003).

مدلی که توسط گروهی متشکل از کتابداران آمریکایی و بلغارستانی ارائه شده، از نقش کتابخانه‌های عمومی و مراکز اطلاعاتی در ارائه خدمات اطلاعاتی برای مهاجران و پناهندگان حمایت می‌کند. این موضوع مهم است چون این مدل، خدمات را به‌عنوان یک مسیر جدید در فعالیت‌های موجود کتابخانه‌های عمومی و مراکز اطلاعاتی تعیین می‌کند. هم‌زمان با افزایش انتشار متون جداگانه به زبان‌های گوناگون، خدمات کتابخانه‌ها برای

1. Union of Bulgarian Library and Information Workers

2. Bulgarian Library and Information Association, BLIA

3. Social Responsibility of Public Libraries and their Role in a Democratic Society

گروه‌های اقلیت، مهاجران، و پناهندگان در حال ادغام شدن در فعالیت‌های کتابخانه است.

یکی از اولین نمونه‌های عملکردهای خوب، مرکز انجمن فرهنگی آلکو کونستانتینو^۱ در پلوودیو است که گرایش آن به سمت حمایت از محیط‌های چنداقلیتی برای مرکز باشگاهی بچه‌های دوست^۲ می‌باشد. اساس پروژه مرکز اینترنتی/اطلاعات^۳ (۲۰۰۱)، ایجاد یک مرکز اطلاعاتی است که دسترسی رایگان بچه‌ها و بزرگسالان را به کتابخانه‌ها، انتشارات و پایگاه‌های اطلاعاتی و اطلاعات فرهنگی، پزشکی، مدیریتی، و همچنین اطلاعاتی درباره شهر «پلوودیو» و ناحیه مرتبط با آن و فرصت‌های شغلی جدید را فراهم می‌کند. ایجاد این مرکز نمونه خوبی از همکاری موفق بین سازمان‌های مردم‌نهاد است؛ شرکای مراکز اجتماعی، یامکا پلوودیو^۴ - انجمن جوانان مسیحی و سازمان آموزشی و فرهنگی، یونیتی^۵ می‌باشند. یونیتی وظیفه ایجاد شرایطی برای استفاده هدفمند از اوقات فراغت و توسعه خلاقیت جوانان در زمینه آموزش، ورزش، فرهنگ و هنر را برعهده دارد. یونیتی یکی از سازمان‌های فعال مردم‌نهاد است که بر روی توسعه فرهنگی گروه‌های اقلیتی در این شهر و ناحیه کار می‌کند.

هدف اصلی مرکز باشگاهی دوستان «ترویج تماس‌های غیررسمی، پژوهش، انسجام و ایجاد روابط طولانی‌مدت در سایه تحمل و همکاری بین بچه‌ها و بزرگسالان بلغاری، ارمنی، یهودی، رومانیایی و قومیت‌های مشابه دیگر است». حمایت و سرمایه‌گذاری این طرح از طرف اواس اف^۶ بود (ایبل^۷ ۲۰۰۴). مشکل اجرای طرح‌های مشابه دیگر، فقدان این موضوع در دستور جلسات عمومی و دستور کار جامعه کتابداری است. برای مثال، مرکز ملی آموزش مداوم کتابداران^۸، که از سال ۲۰۰۰ در تعامل با

1. Aleko Konstantinov
2. "Friends" Children's Club Centre
3. Information Internet Centre
4. YMCA Plovdiv
5. Unity
6. OSF
7. ABLE
8. National Center for Continuing Education of Librarians

بی‌ال‌آی بوده است، هیچ برنامه‌ای برای کار بر روی گروه‌های اقلیتی یا در شرایط چندفرهنگی ندارد.

چنان‌که گفته شد، مشکلات مالی، مانعی جدی بر سر راه اجرای پروژه‌های ابتکاری در حوزه کتابداری است. هدایت بودجه‌ها به سمت برنامه‌ها و پروژه‌های خاص کاملاً به اهداءکننده وابسته است. برای مثال، مدیریت شهرداری محلی از سه پروژه پیشنهادشده توسط کتابخانه رودینا سنتر^۱ در استارا زاگورا^۲، یکی از پروژه‌ها را که مرتبط با افراد معلول است انتخاب، و سایر پروژه‌ها، مثل کار با اقلیت‌ها و زندانیان را که به همان اندازه بااهمیت هستند، کنار گذاشته است (ایبل ۲۰۰۴).

پیش‌نویس راهبرد دستیابی به سواد اطلاعاتی اقلیت‌ها و مهاجران در بلغارستان

در انتها می‌خواهیم پیش‌نویسی از راهبرد کتابخانه‌ای را برای دستیابی به سواد اطلاعاتی اقلیت‌ها و مهاجران در بلغارستان ارائه کنیم. چنین راهبردی نیاز به برنامه‌ریزی راهبردی، تأمین منابع، و اقدامات قانونی دارد. در قانون بیگانگان^۳ لازم است تغییری ایجاد شود، به‌گونه‌ای که آنها بتوانند وضعیت اقامت دائم و شهروندی را سریع‌تر و آسان‌تر به‌دست آورند. این کار مهارت آنها در زبان بلغاری و دسترسی به مؤسسات آموزشی بلغارستان و ادغام بعدی در این جامعه را تسهیل می‌کند.

همچنین راهبرد جدیدی برای یکپارچگی فرهنگی و آموزشی رومانیایی‌ها مورد نیاز است. این راهبرد باید با تأمین منابع مالی همراه باشد تا به بهبود سطح سواد آنها کمک کند.

نگرش جدیدی در رابطه با معرفی همکاری‌های فناوری اطلاعات بین مدارس و کتابخانه‌های عمومی مورد نیاز است تا از آموزش زود هنگام، تدریس و امنیت فنی پشتیبانی کند. این موضوع نیاز به همکاری با سازمان‌های مردم‌نهاد خواهد داشت.

1. Rodina Center

2. Stara Zagora

3. Foreigners Act

کتابخانه‌های عمومی باید برای ایجاد مشارکت‌های خصوصی - عمومی به‌طور گسترده با سازمان‌های مردم‌نهاد همکاری کنند و منابع مالی برای تأمین تجهیزات و منابع چاپی و الکترونیک کتابخانه‌ها و نیز مدارس را جذب نمایند. معرفی فناوری اطلاعات همچنین نیاز به توسعه نیروی انسانی دارد.

نتیجه‌گیری

در حال حاضر، وضعیت بلغارستان نشان می‌دهد که همکاری کتابخانه‌ها با نمایندگان گروه‌های اقلیت‌ها، پناهندگان و مهاجران از اولویت برخوردار است. این موضوع در حال ورود به متون و نشریات بلغاری در حوزه کتابداری است. راه‌اندازی برنامه‌های سواد اطلاعاتی می‌تواند در کنار حفاظت از سنت‌ها، رسوم و جشن‌های فرهنگی محلی انجام پذیرد. موضوع ایجاد برنامه‌های خاص برای کار با گروه‌های اقلیتی، پناهندگان و مهاجران و ایجاد تغییرهای چشمگیر در نگرش‌ها نسبت به کتابخانه‌ها در دستور کار مسئولان اجرایی امور کتابخانه‌های بلغارستان قرار دارد.

منابع

- ABLE 2004: The Library as a Public Information Center. Guidance on planning and building (in Bulgarian)- Sofia: American-Bulgarian Library Exchange, 2004.
- Chichikova 1999: Chichikova, Ts. State, Language and Education: The Case of the Turkish Minority in Bulgaria (MA thesis). Budapest: Central European University, 1999.
- Deykova 2000: Deykova, Olga, Susan Chakar. Bulgarian School Children from the Turkish Ethnic Group. (in Bulgarian) - Sofia, 2000.
- Dimchev 2010: Dimchev, Alexander. Problems, Strategies and Policies in the Training of Library-Information Specialists in the Republic of Bulgaria throughout the 1989-2009.

- Grashkina 2009: Grashkina, Vanja, Aneta Donceva, Alexander Dimchev. Guidelines for the development of the public library. A guide for library managers. (in Bulgarian) – Sofia, 2009.
- Harizanva 2010: Harizanova, Olya. ICT – Development of Libraries: System of indicators (in Bulgarian) - Sofia, 2010.
- Levy 2003: Levy, Ruth. Teaching Hebrew Mother Tongue in Schools in Bulgaria. (in Bulgarian) // Krumova, Olga, ed. Education of Roma in the Dimensions of Multiculturalism. - Sofia, 2003, pp. 76-79.
- Mehmed 2002: Mehmed, Faruk. Achievements and Problems of Education in Turkish. // Strategies for Educational and Scientific Policy, 2002, special issue, pp. 165-169.
- Nunev 2003: Nunev, Yosif. Basic Legal Documents on Education of Ethnic Minorities at Home and Their Relationship to School Segregation of Roma. (in Bulgarian) // Krumova, Olga, ed. Education of Roma in the Dimensions of Multiculturalism. Sofia, 2003, pp. 15-18.
- Nunev 2008a: Nunev, Yosif. Generation of Educational Policies on Integration of Children and Pupils from the Roma Ethnic Minority. (in Bulgarian) // Sociological Problems, 2008, special issue, pp. 210-229.
- Nunev 2008b: Nunev, Yosif. Legal Aspects of Educational Integration of Children and Students Bulgarian Citizens with Ethno-Cultural Differences in the Context of Intercultural Education and Upbringing. (in Bulgarian) // Diversity without Borders. Veliko Tarnovo: Faber, 2008, pp. 9-25.
- Period. (in Bulgarian) // Sofia University. Yearbook: Faculty of Philosophy: library and information science BA program, Vol. II, 2010, pp. 7-69.
- Social Responsibility 2003: The Social Responsibility of the Public Libraries and their Role in the democratic Society (in Bulgarian) – Sofia: SBIR, 2003.
- Tomova 1995: Tomova, I. The Gypsies in the Transition Period. Sofia: IMIR, 1995.

